

У ДРАМАТЫЧНЫМ КАНТЭКСЦЕ

Беларуская частка фестывалю «ТЭАРТ» сёлета выклікала ці не большую цікавасць, чым замежная. І калі ўвага да тэатраў лялек у нас падтрымліваецца работамі асобных рэжысёраў, якія нацэлены на актыўны дыялог і не баяцца правакаваць глядача на эмоцыі, то драматычныя тэатры больш асцярожныя (так падаецца). Таму калі з'яўляюцца пастаноўкі, якія ламаюць звыклы шаблон, да іх увага асабліва.

У тым ліку з боку арганізатараў тэатральнага форуму, якія пастараліся прадставіць усё тое, што атрымала рэзананс у грамадстве. Рэзананс, які тлумачыцца проста: тут увага да самога грамадства, пытання, што патрабуюць вырашэння, а тэатр іх агучвае.

А яшчэ — дае выкід эмоцыяў, якія могуць накоплівацца і выклікаць працяглую дэпрэсію, паралізуючы волю, без якой немагчымы далейшы рух.

Наогул няшмат у нас пастаноўак, дзе ёсць канцэнтрацыя крайніх эмоцый, дзе паказаны людзі ў вельмі вострых перажываннях, што апынуліся ў сітуацыях, ад якіх не страхаваны ніхто. За такіх няпростых матэрыял бяруцца вельмі неабякавыя творцы, якія не баяцца рызыкаваць: актуальнае можа выглядаць спекуляцыйна на балючым альбо каньонктурай — усё залежыць ад спосабу падачы. У рэжысёра складаная задача: трэба ўразаць і адначасова зрабіць даходліва, таму што першасны для нас усё ж сэнс. Ён можа прагучаць ці не. Можа быць вельмі глыбокім, ці павярхоўным. А яго даносяць людзі — артысты.

Да тэмы Другой сусветнай у нас настолькі асаблівыя адносіны, што яны могуць перакрэсліць ці спрасціць, ці зрабіць дэкаратаўным любы геніяльны твор.

Так, у сучасным тэатры ім усё больш дапамагае тэхніка, але ў яе ўсё роўна роля другога плана, як, напрыклад, у спектаклі «Опіум». Пра гэты праект мы расказвалі нашым чытачам, калі ён толькі нарадзіўся. Некалькі наступных паказаў засведчылі: людзі яго падтрымалі не толькі фінансава, спектакль карыстаецца ўвагай глядачоў. Таму што сама сітуацыя вельмі вострая. Два браты жывуць у маленькім горадзе. Малодшаму паступаць у інстытут. Старэйшы апынуўся без работы. Грошай маці сям'і не хапае. Старэйшы едзе на заробкі ва Украіну — і толькі праз чужыя тэхнікі з ім трымаецца сувязь. Бачыш яго ў колерах хаці — і турбуешся. А тым часам вайна прыходзіць у хату з іншага боку...

П'еса Віталія Каралёва, увасобленая рэжысёрам Аляксандрам Марчанкам, мае дакладнае публіцыстычнае гучанне. Антываеннае. Але галоўная думка даносіцца без пафасу, які ў нас па традыцыі злучаецца з гэтай тэмай. Але ж справа ў тым, што нярэдка пафас пераводзіць жывыя і чалавечыя з'явы ў рэчышча тых, што ўспрымаюцца як штучныя. Гэта супярэчыць мэце. Артысты, якія пажадалі ўдзельнічаць у праекце, выдатна разумелі, што паказваюць. Паказвалі людзей, якіх мы бачым на вуліцы, якіх прыходзяць у залу. Якія вольна так спрачаюцца з сябрамі з нагоды таго, што адбываецца навокал. У нейкім сэнсе гэта спектакль-напамін пра тое, якое крохкае жыццё. Не важна, дзе жывеш. Міжволі думаеш пра яго каштоўнасць. Што можа быць наогул больш актуальным, чым жыццё?

На форуме «ТЭАРТ» спектаклі беларускіх драматычных тэатраў казалі пра сэнс, сутнасць і каштоўнасць жыцця праз супрацьлегласць смерці.

Працяг. Пачатак у выпуску «Жырандолі» за 22 кастрычніка.

ці. Экзістэнцыяльны аспект заўсёды своечасовы, і гэта не звязана з модай, таму што чалавек імкнецца асэнсаваць сваю прысутнасць у свеце: што ад яе добрага іншым ці наадварот.

Асэнсаваць прысутнасць праз адсутнасць прапанавала ўкраінская аўтарка Наталля Варажбіт. Дзімітрый Багаслаўскі паставіў яе п'есу «Саша, вынесі смецце» як рэжысёр у Дзяржаўным маладзёжным тэатры. У камернай атмасферы ішла гаворка пра любоў, смерць і чалавечыя даўгі, ад якіх не вызваліцца (ці не вызваліе сябе) душа нават пасля смерці. Гаворка не ў катэгорыях веры (але яна так ці інакш адбілася на менталітэце), і нават не праз маралізатарства.

Гісторыя сям'і, дзе памірае гаспадар. Мужчына, вайсковец, але тут проста муж і бацька. Які працягвае прысутнічаць у прасторы сваёй сям'і, але існуе нібыта ў паралельным вымярэнні, побач з тымі, каго любіць. Не важна, якім ён быў у жыцці (ці якім здаваўся). Мае значэнне сапраўднае вартасць яго душы: жаданне нават пасля смерці

«Час сэканд-хэнд».

выконваць свае абавязкі — перад самім сабой, перад роднымі, і нават перад радзімай, калі ў дзверы стукаецца вайна. Каштоўнасць жыцця вымяраецца каштоўнасцю душы з там наборам якасцяў, якія яна на працавала за зямны шлях. Мерай спеласці душы зноў становіцца вайна, нават для Сашы, што памёр.

І яшчэ пра гэта... Саўлюс Варнас паставіў «Крэйцарву санату» ў Магілёўскім абласным драматычным тэатры. Талстой. І не нудотна! Забойства жонкі мужам з-за рэўнасці. Нельга сказаць, што распаўсюджаная з'ява, каб узнімаць гэтую праблему ў наш час (калі маральныя рамкі наогул размываюцца). Тым не менш Варнас здолеў актуалізаваць тэму дзякуючы самому Талстому: праз яго развагі пра смяротнае пакаранне, такім чынам задаўшы кірунак для асэнсавання глядачам: за ці супраць? Гэтаму спрыяе расповед галоўнага героя пра гісторыю свайго злачынства і тыя акцэнтны, што рас-

«Опіум».

ставіў стваральнік спектакля. А Варнас вядзе сваю лінію вельмі дакладна (рэжысёр сам рабіў інсцэніроўку). Напачатку робіць акцэнт на духоўнай сапсаванасці Позднышава, — яна, нібыта атрута, цягам часу падточвае адносіны з жонкай, у якіх рамантыку выцяснююць падазрэнні. Але і адзін стан галоўнага героя-апавядальніка, і другі мы адчуваем не толькі дзякуючы пераканаўчай ігры артыста (Іван Трус), але і праз дробныя дэталі, якія ствараюць атмасферу. Іх няшмат (спектакль не перагружаны), іх роўна столькі, колькі неабходна для таго, каб прасачыць, калі і як у душы звычайнага чалавека пасяліліся чорныя пачварныя істоты. Яго супершчыры расповед — нібыта спроба ад іх пазбавіцца праз сілу пакаяння.

пазмы — выцягнулі на сцэну, дзе кожны быў часткай прасторы, у якой адбывалася дзея. Кожны трапляў у знакавае і сімвалічнае поле, дзе павінен панаваць звычай, традыцыя, зразумелая людзям адной культуры — пашана да продкаў, адчуванне сувязі з імі. Нездарма было часам адчуванне, што седзячы на сцэне ў коле, пасярэдзіне якога прамаўляюць артысты, ты нібыта прымаеш удзел у рытуале.

Экзістэнцыяльны аспект заўсёды своечасовы, і гэта не звязана з модай, таму што чалавек імкнецца асэнсаваць сваю прысутнасць у свеце: што ад яе добрага іншым ці наадварот.

Да нейкай мяжы задума спрацоўвала. Але стваральнікі спектакля хацелі ўзмацніць гучанне тэмы памерлых продкаў для Беларусі, зачэпіўшы больш блізкі нам кантэкст і перыяд — Другую сусветную вайну і яе ахвяр. Паколькі для Беларусі гэта тэма святая, напэўна, мелася на мэце святасць традыцыйных Дзядоў: прадкі спакон веку нас пакідалі і ахоўваюць, там шматлікія пакаленні, але сувязь паміж імі абарваная. Нездарма ў сцэнаграфіі выкарыстоўваецца сімвал абсечанага карэння, што крывавіць. Але, на жаль, далей з ім нічога не адбываецца: памерла — так памерла. Да тэмы Другой сусветнай у нас настолькі асаблівыя адносіны, што яны могуць перакрэсліць ці спрасціць, ці зрабіць дэкаратаўным любы геніяльны твор. І тады проста глядзіш на тое, як артысты нешта іграюць, нягледзячы на тое, што адлегласць удалося звесці да мінімуму.

Можа, у любой іншай краіне спроба падобнай актуалізацыі паэмы Міцкевіча і зрабіла б сваю справу. Наш, мясцовы кантэкст, здольны перамагчы твор, які прапануе мастацкае асэнсаванне пэўнага кавалка рэчаіснасці. Каб аказацца вышэй, трэба не проста эксперыментавач, а ствараць мастацтва, дзе ёсць бездакорнае спалучэнне форм (няхай і вельмі аўтарскай) са зместам. Каб сам эксперымент не памёр у вачах айчыннага глядача.

Так атрымалася (відаць, не змушана), што ў праграме беларускага шоу-кейса драматычныя тэатры прадставілі спектаклі з тэмай смерці за асобным выключэннем. «Беларусь 4:33...» Таццяна Арцімовіч паводле кнігі А. Клінова — развагі ў модным цяпер ключы, калі літаратурная ас-

нова агучваецца і ілюструецца з дапамогай візуальнага рада. Асноўнай дамінантай становіцца тэкст і думкі, якія ў ім заключаныя (нехта кажа — смерць тэатра, але можа быць зноў-такі яго пераход у іншы стан, па аналогіі з адной з папярэдніх гісторый). Ці яшчэ «Час сэканд-хэнд» паводле Святланы Алексіевіч, увасоблены рэжысёрам Уладзімірам Пятровічам у Магілёве: гаворка пра тое, як балюча і пакутліва сыходзяць у нябыт эпохі, пакідаючы людзей з паламанай сям'ядомасцю, якія не знаходзяць сябе ў новым часе. Ці ёсць у іх будучыня? Гэта значыць жыццё і працяг? Як ні круці, а зноў выхад на экзістэнцыяльныя пытанні, толькі для соцьюмаў...

Сышліся ж пастаноўкі ў адным фестывалі, каб нас крыху страсянуць ад стабільна-радаснага баўлення часу, што ў асноўным прапануюць нашы драматычныя тэатры. Так больш рацыянальна: браць правяраныя сцэнарыі тэмы і формы (стабільныя). Таму нешта ірацыянальнае з аднаго боку прыцягвае, а з другога: каб яго адгукнулася, работа павінна быць бездакорнай.

...У адным з перформансаў (вечар «ТЭАРТУ» быў прысвечаны гэтай жанры ў Беларусі) укрывавалі аўтара Лью Сіна. Укрывавалі сучаснымі сродкамі — тэхналагічнымі і тэхнічнымі адходамі, якія могуць не толькі дапамагаць, а і абцяжарваць існаванне людзей. Сімвалічны перформанс, не без сэнсу. У тым ліку і ў дачыненні да нашага тэатра: у ім ёсць сродкі сэканд-хэнд — маўляў, іншыя так ужо робяць, дык давайце карыстацца. А яно, можа, нам і не падыходзіць, як, напрыклад, былое ва ўжыванні аўто з левым стырном — розум не так настроены. Гэтак жа з перформансамі ці іншымі найноўшымі тэатральнымі формамі, якія паспяхова недзе прымяняюцца.

Ёсць своеасаблівыя сучасныя тэатральныя гаджэты — бяры і асвойвай, будзь прасунутым. Але ў іх можа аказацца столькі «наваротаў», што лёгка забытацца і зламаць галаву, губляючы час. Ёсць, наадварот, вельмі тэхналагічныя і выключна рацыянальныя варыянты, якія не патрабуюць вялікіх выдаткаў (о, тое, што цяпер і трэба — так і просіцца думка), нібыта аўтаномныя выпраменьвальнікі, што дазваляюць лепш арыентавацца ў часе і прасторы. Але ступень выпраменьвання можа быць небяспечнай, калі няма сродкаў індывідуальнай абароны. Вось так і ў сучасным тэатры ўсё магчыма. Галоўнае скарыстоўваць гэта дзеля жыцця.

Ларыса ЦІМОШЫК.

tsimoshyk@vziazda.by

Працяг тэмы міжнароднага «ТЭАРТУ» будзе.